

УДК (UDC) 94(477.52)«1921/1922»:2-67

ОЛЦЬКИЙ В. О.

ПРЕСА СУМЩИНИ, ЯК РЕПРЕСИВНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТ АНТИЦЕРКОВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОЧАТКУ 1920-х РР.

Аналізуються публікації у пресі на території Сумщини 1921-1922 рр. щодо пропаганди вилучення церковних цінностей. Визначено види газет та опублікованих у них матеріалів. З'ясовано, яке місце відіграла преса, як форма пропаганди вилучення церковних цінностей у реалізації даної кампанії на теренах краю.

Ключові слова: Сумщина, церква, духовенство, церковні цінності, вилучення, преса, «Вісти», «Известия», пропаганда, репресії.

На сьогодні досліджено багато аспектів репресій 1920 - 1930-х рр. проти православної церкви, зокрема і однієї із складових репресивної політики - кампанії вилучення церковних цінностей. У зв'язку із збільшенням наукового інтересу до регіональної історії актуальним залишається дослідження місцевої специфіки даної кампанії. Із храмів та монастирів Сумщини, як і в Україні в цілому, церковні цінності було вилучено на весні-влітку 1922 р. Незважаючи на те, що мали місце виступи населення проти цієї кампанії, на території області дана кампанія пройшла здебільшого спокійно та була досить успішною. Значне місце у тому, що більшість населення поставилося до вилучення церковних цінностей із храмів області співчуваюче або байдуже відіграла радянська пропаганда. Однією із основних її форм були публікації у пресі. Саме вони формували необхідне для влади ставлення місцевого населення до церкви, як до ворога радянської держави та суспільства. Доносили думку про необхідність вилучення церковного майна, як єдиного способу порятунку мільйонів громадян.

Мета дослідження: на основі джерел та історіографії дослідити пропаганду вилучення церковних цінностей у пресі Сумщині, з'ясувати особливості висвітлення даної кампанії у періодичних виданнях, визначити типи газетних публікацій з даної проблеми на Сумщині, визначити місце преси у пропаганді та реалізації кампанії вилучення церковних цінностей на терені краю. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань і всебічного об'єктивного розкриття проблеми використано методи історичного дослідження: критичного аналізу, аналізу і синтезу, систематизації та узагальнення, діахронний метод. Застосовано проблемно-хронологічний підхід.

В основу дослідження лягли газети, що були поширені на території Сумщини у 1922 р. До їх числа відносяться як місцеві, наприклад друкований орган Роменського повітового партійного комітету КПУ та повітового виконавчого комітету - газета «Известия», підшивки якої зберігаються у бібліотеці державного історико-культурного заповідника «Посулля» м. Ромни [14; 9; 11], так і центральні [3]. Обидва типи газет містять публікації пропагандистського та аналітичного характеру щодо міфічних багатств церкви, голоду, вилучення церковного майна на допомогу голодуючим у

Оліцький В'ячеслав Олександрович - аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

різних регіонах держави, позицію влади та церкви з даного питання. Для кращого розуміння характеру та об'єктивності поданого у газетних публікаціях матеріалу використано циркулярні листи, директиви та тези з антирелігійної роботи і вилученню церковних цінностей [1]. Для відображення позиції церкви використано послання Патріарха Тихона до віруючих про посилення допомоги голодуючим від 19 лютого 1922 р., яке також використовувалося із пропагандистською метою [17, с. 118].

З огляду на те, що Україна до 1991 р. входила до складу СРСР, початок сучасним науковим дослідженням вилучення церковних цінностей дали праці зарубіжних істориків, серед яких Р. Конквест [20] та української еміграції. Серед української еміграції варто відзначити В. Веригу [19]. Значна частина істориків, краєзнавців, релігієзнавців та інших дослідників незалежної України об'єктом своїх наукових досліджень обрали репресії 1920-30-х рр., зокрема переслідування церкви. Одним із перших в українській історіографії цю проблему почав досліджувати В. Пашенко. Об'єктом його наукових досліджень було і вилучення церковних цінностей. Історик серед іншого, підкреслює, що дана кампанія була організована не так для допомоги голодуючим, як для послаблення позицій церкви [21]. У даному напрямку продовжили свої наукові пошуки Л. Бабенко [18] та М. Щербань [24]. Вони характеризують як процес вилучення, так місце у ньому силових структур та наслідки даної кампанії.

Через значну підтримку церкви у суспільстві, невпевненість у власному становищі, радянська влада не могла відкрито і рішуче приступити до позбавлення церкви майна. Потрібен був привід, використання якого дозволило б попередити підняття масових антирадянських бунтів на захист церкви.

Як привід до вилучення церковного майна був використаний голод 1921-1923 рр. 2 січня 1922 р. Президія ВЦВК приймає постанову «Про ліквідацію церковного майна», а 23 лютого - постанову про вилучення церковних цінностей. Вона приймається ніби то з метою допомоги голодуючим, але як зазначає В. Пашенко вилучення цінностей було самоціллю більшовиків, адже замість вилучених речей заборонялося вносити грошовий еквівалент, та і до виконання постанови приступили з певним зволіканням. М. Щербань зазначає, що саме з постанови про вилучення церковних цінностей починається рішучий наступ на церкву [21; 24, с. 214]. 8 березня 1922 р. ВУЦВК приймає декрет «Про передачу церковних цінностей у фонд допомоги голодуючим», аналогічний декрет на два тижні раніше був прийнятий у Росії. Починає діяти Центральна комісія по вилученню церковних цінностей на чолі із М. Скрипником. Через складені описи майна наявного при храмах було легко відстежити кількість і якість майна, а відповідно виявити факти його приховування. Можна стверджувати, що до початку кампанії вилучення церковних цінностей було проведено ряд підготовчих заходів, які забезпечили облік такого майна, дали можливість підготувати процес його вилучення, спрогнозувати кількість та приблизну вартість, а найголовніше - спробувати запобігти бунтам. Саме для реалізації цієї мети та налаштування населення на думку про церковні цінності, як панацею для порятунку голодуючих в Україні та Росії, розгортається

широка пропагандистська кампанія по виявленню та висвітленню величезних багатств церкви, які слід використати на допомогу голодуючим. Можемо стверджувати, що початок і напрям цієї ідеологічно-пропагандистської кампанії поклали тези агітаційно-пропагандистського відділу ЦК ЦК(б)У для агітаторів і преси від 7 вересня 1921 р., у яких наголошувалося на експлуаторській суті православної церкви. Поряд із цим церква звинувачувалася у голоді, ніби то священники агітують проти виконання продподатку, вони допомагають контрреволюції, білогвардійщині, є натхненниками банд, і тому повинні бути вигнані із робітничо-селянського середовища. У цей час видається величезна кількість антирелігійної літератури, спрямованої на розвінчання експлуаторської суті церкви [18, с. 414].

На території Сумщини ця кампанія розпочалася із публікацій у центральній пресі. Так, друкований орган Всеукраїнського центрального виконавчого комітету рад робітничих селянських та червоноармійських депутатів - газета «Вісти» починаючи із середини вересня - початку жовтня 1921 р. регулярно публікує подібні матеріали. Одними із перших антицерковних публікацій, покликаних її дискредитувати були статті «Куркуляча церква», «За Ісуса чи за хліба куса», тощо [13, с. 2]. Однією із особливостей було те, що публікації даного роду були спрямовані насамперед проти УАПЦ. Зокрема у другій статті В. Коряка звинувачує автокефальну церкву в тому, що вона через свою українізацію реалізовує антиселянську змову, а боротьба між релігійними течіями висвітлюється, як боротьба між петлюрівцями та денікінцями. В основі цієї суперечки нібито лежать матеріальні вигоди, які забезпечуються насамперед через експлуатацію селянства. Паралельно з цим газета веде постійну колонку «Боротьба з голодом» [2; 3; 4; 5]. Матеріали даної рубрики не носять антирелігійного чи антицерковного характеру, вони покликані пропагувати допомогу голодуючим, висвітлюючи страждання останніх та показуючи приклади допомоги в інших місцевостях та з закордону. Першого лютого 1922 р. «Известия» ВЦВК вмістили під рубрикою «Борьба с голодом» допис «О багатствах церкви», фактично започаткувавши цим за словами українського дослідника цієї проблеми у Канаді В. Вериги, шалену антиклерикальну пропаганду. Вслід за цим почалося друкування різних листів за підписами «віруючих» або взагалі без підписів, в яких автори апелювали до уряду, щоб він конфіскував церковні цінності на користь голодуючих. Відтоді постійно з'являлися статті з надто провокативними заголовками, наприклад «Контрреволюція під церковним приводом», «Вбивники в рясах», «Злодії в рясах» тощо. Оскільки церковно-релігійної преси не було, а вся інша повністю контролювалася владою, ієрархія і духовенство не мали змоги спростувати обвинувачення [19, с. 27-28].

Із початку 1922 р. подібні статті з'являються і у місцевій пресі. Не зважаючи на те, що вони з'являються пізніше, чітко простежується вплив центральних органів та центральної преси. Не останнє місце у цьому відіграли вище згадані тези агітаційно-пропагандистського відділу ЦК ЦК(б)У. Так, друкований орган Роменського повітового партійного комітету КПУ та повітового виконавчого комітету - газета «Известия», також подає

матеріали двох видів - спрямовані на дискредитацію церкви та висвітлення її міфічних багатств і веде постійну колонку «Церковь и умирающие» [14; 15; 16]. Тут можемо відразу простежити і певну відмінність від характеру публікацій у центральній пресі. Говорячи про перший вид газетної інформації, необхідно звернути увагу на те, що тут не відображається міжконфесійна боротьба, вони не спрямовані проти конкретної течії у православ'ї, а покликані показати віруючим експлуаторську суть та величезні багатства церкви. Крім того, пропагується ідея про те, що насправді для забезпечення служіння Богові, церкві не потрібні дорогі речі. Насаджується ідея, що церковне майно належить не релігійним громадам, а трудящим, які у даний час виявилися у складній життєвій ситуації - голодують. Тому необхідно використати матеріальне багатство народу для забезпечення його потреб. Паралельно із цим відстоюється ідея про те, що така ситуація із церковним багатством не вперше, подібні випадки вже були в історії, як вітчизняної так і зарубіжної православних церков [7; 9]. Публікації цього виду не були системними, вони з'являлися у окремих випусках.

Другий тип газетної інформації у місцевій пресі Сумщини також мав свої особливості у порівнянні із центральною періодикою. Хоча вони і були системними - у вигляді окремої рубрики, проте насамперед за мету ставилося не просто висвітлити інформацію про голод, а звернутися до сумління жителів, звинуватити їх у тому, що вони роблять набагато менше у справі допомоги голодуючим, і насамперед у вилученні з цієї метою церковного майна, ніж населення інших територій. Тут доводилася думка, що саме церковне майно може врятувати від голоду [14; 15; 16].

Таким чином, бачимо, що задовго до безпосередньої експропріації відбувається чітко спланований підготовчий етап, який спрямований на ідеологічне налаштування населення, формування у робітничому та селянському середовищі думки про неосяжні багатства церкви, без яких не можливо врятувати голодуюче населення. Читач має дійти висновків, що ця акція не спрямована проти церкви, адже подібні випадки в історії траплялися, а позбавлення майна не впливає на можливість церкви задовольняти потреби віруючих, лише на матеріальне становище служителів культу, які експлуатують робітничо-селянське населення. За розпорядження ЦК КП(б)У всі резолюції робітничих, селянських та червоноармійських зборів про вилучення церковних цінностей повинні були публікуватися у місцевих часописах і водночас пересилалися для публікації в харківському «Комуністі» та московських «Известиях» і «Правде» [19, с. 39-40].

У таких умовах поза цим процесом не могла залишитися і церква. Патріарх Тихон, Київський митрополит Михаїл, митрополит УАПЦ В. Липківський та інші церковні діячі неодноразово зверталися до віруючих із закликами про допомогу голодуючим [18, с. 414]. Патріарх Тихон 19 лютого 1922 р. видав послання до віруючих про посилення допомоги голодуючим, яким дозволяв здавати у фонд допомоги голодуючим церковні цінності, які не використовуються при богослужінні [17, с. 118]. Влада намагалася показати населенню підтримку даної кампанії з боку церкви, тому практикувалося видання звернень духовенства до віруючих із закликами про підтримку даного кроку. У Роменському повіті з'являється Послання до

духовенства і віруючих повіту за підписами повітового протоієрея Г. Красовського, благочинного 1-го округу Роменського повіту протоієрея К. Олійникова та трьох священників із закликом підтримати вилучення церковного майна на користь голодуючих, так як це благородна, богоугодна справа, яка відбувалася і раніше в історії. Лунали заклики виявити довіру існуючій владі і віддати із храмів усе, відсутність чого шляхом вилучення не образить почуттів віруючих, не зменшить зовнішнього благочестя храмів і без чого можливо обійтися при богослужінні [8]. Подібний відгук 26 квітня 1922 р. з'явився у Путивлі. Він також був підписаний благочинним 1-го округу та чотирма священниками, але на відміну від роменського, це послання було підписано ще й трьома дяконами та одним псаломщиком [23, с. 17-18]. Саме це повинно було справити враження про підтримку даного кроку усіма церковнослужителями, а не лише окремими представниками духовенства.

Із початком кампанії у Роменському повіті у газетах з'являється інформація про кількість вилученого майна, дати, та храми у яких проводилися конфіскації. Починаючи із 24 травня 1922 р. постійною стає рубрика «Изятие ценностей на Роменщине». Даний вид публікацій носив суто інформаційний характер, не містив прямих закликів або інших ідеологічних матеріалів [10; 11; 12]. Ця рубрика на сьогодні має велике значення, як історичне джерело, адже значну частину документів про вилучення церковних цінностей, зокрема описи вилученого, сьогодні втрачено, або взагалі не велося. Тут же подається матеріал по окремих храмах із зазначенням дати вилучення, кількості та якості конфіскованого, інколи експропрійовані речі конкретизуються.

Таким чином, бачимо що тактика реалізації кампанії залежала від місцевих функціонерів і кардинально відрізнялася, як і поведінка церковних діячів. Це з одного боку дозволило у одних місцевостях досягти більшовицьких успіхів у реалізації вилучення цінностей та сприяло тому, що відразу два повіти сучасної Сумщини, які входили до складу різних губерній - Сумський Харківської губернії, де за визначенням Л. Бабенко більшовики досягли у порівнянні із іншими повітами успішних результатів без крадіжок церковного майна та спротиву населення [18, с. 419], та Роменський Полтавської губернії, який навіть губернською радянською владою вважався одним із найуспішніших, а у порівнянні із іншими, зразковим по реалізації кампанії вилучення церковних цінностей [22, с. 170-173]. А з іншого боку, у інших місцевостях, як наприклад у Попівській волості на Конотопщині, максимально вберегти церковні речі.

Незважаючи на це у пресі продовжувалася кампанія по дискредитації церкви, висвітлення її міфічних багатств, процесу вилучення майна. Акції по вилученню церковного майна в Україні припиняються влітку 1922 р. На сьогодні цілком очевидно, що вони були спрямовані не на допомогу голодуючим, а насамперед як антицерковна кампанія. На користь цього свідчать терміни впровадження кампанії - весна-літо, що було занадто пізно, особливо якщо взяти до уваги, що вилучене майно потрібно було спочатку доставити до центру, потім продати, і аж тоді закупити зерно. Навіть за цих умов кошти від реалізації вилучених цінностей були направлені не на купівлю

хліба. Адже за них можна було придбати 525 млн. пудів зерна, а придбано було лише 3 млн. пудів, чималу кількість інших продуктів харчування, робочої худоби, сільськогосподарських знарядь тощо [21, с. 237-238; 24, с. 217-219]. Ще один доказом цієї версії можна вважати таємний циркуляр № 1031/с від 18 червня 1923 р. [1, арк. 3-8]. У ньому зазначається, що ця кампанія в першу чергу була спрямована на боротьбу із церквою. А проведення її під гаслом боротьби з голодом лише сприяло успішній реалізації, адже цей заклик був зрозумілий не лише мільйонам голодуючих, але і широким масам взагалі. На Сумщині значну роль у формуванні таких поглядів відіграла преса. Саме вона склала картину загальної підтримки вилучення церковних цінностей у суспільстві, насаджувала певні елементи змагань у кількості вилученого майна, формувала уявлення про загальну підтримку цієї акції з боку усього духовенства. Крім того, саме преса насаджувала думку про церкву, як ворожу експлуаторську організацію, яка може допомогти врятувати мільйони голодуючих, але пручається цьому, залишаючи у себе захмарні багатства.

На початку 1920-х рр. на території сучасної Сумської області поряд із виступами активістів та агітаторів, преса була одним із головних засобів антицерковної пропаганди. Антицерковна пропаганда у зазначений період була спрямована в основному на дискредитацію церкви із метою вилучення церковних цінностей. Поширювалося два види газет: центральні, як всеукраїнського так і всесоюзного значення та місцеві. Скоординовані у своїй роботі тезами агітаційно-пропагандистського відділу ЦК ЦК(б)У для агітаторів і преси від 7 вересня 1921 р., вони у вересні-жовтні 1921 р. розпочинають широку пропагандистську кампанію по дискримінації церкви та обвинуваченню духовенства у зриві хлібозаготівель, що викликали голод. Як бачимо, у пресі широка антиклерикальна робота спрямована на вилучення церковних цінностей розпочалася задовго до підписання відповідного декрету. На території Сумської області перші публікації такого характеру з'являються у центральній пресі та спрямовуються насамперед проти УАПЦ. Паралельно публікується колонка «Боротьба з голодом». У місцевій пресі матеріали даного характеру з'являються лише на початку 1922 р. Вони на відміну від центральних газет спрямовані на дискредитацію усіх церковних напрямів. Із початком вилучення церковних цінностей місцева преса подає детальний опис вилученого. Навіть після того, як храми краю втрачають своє майно, преса насаджує міфи про безмежні багатства, які духовенство прагне приховати. Послання патріарха Тихона та місцевого духовенства також використовуються і пропагандистською метою, щоб зменшити опір населення.

Завдяки такій пропаганді більшість населення краю поставилося до вилучення церковних цінностей з співчуттям або байдуже, що в значній мірі дозволило запобігти масовим виступам. Усе це дало можливість успішно реалізувати кампанію по вилученню церковних цінностей на Сумщині.

1. ЦДАГО ф. 1, оп. 20, спр. 1450 Циркулярные письма, директивы, тезисы ЦК РКП(б), ЦК КП(б)У об антирелигиозной пропаганде и изъятию церковных ценностей. Доклады, письма Агитпропа ЦК КП(б)У, губкомов партии о проведенной работе по антирелигиозной пропаганде. Материалы выставки «Религия или наука» и о работе антирелигиозных кружков.

- 127 арк.
2. Боротьба з голодом // Вісти. - № 192. - 9 жовтня. - 1921 р. - С. 3.
 3. Боротьба з голодом // Вісти. - № 203. - 25 жовтня. - 1921 р. - С. 3.
 4. Боротьба з голодом // Вісти. - № 212. - 4 листопада. - 1921 р. - С. 3.
 5. Боротьба з голодом // Вісти. - № 235. - 2 грудня. - 1921 р. - С. 3.
 6. Вщент розбити пута релігії - гальмо соціалістичного розвитку // Радянське життя. - № 43. - 24 квітня. - 1932 р. - С. 2.
 7. Где золото для спасения голодающих // Известия. - № 403. - 19 февраля. - 1922 г. - С. 2.
 8. Державний історико-культурний заповідник «Посулля» Воззвание. - Інв. № 2925. - 1 арк.
 9. З минулого і сучасного церкви // За більшовицький колгосп. - № 152. - 6 липня. - 1937 р. - С. 2.
 10. Изъятие ценностей на Роменщине // Известия. - № 434. - 24 мая. - 1922 г. - С. 1 - 2.
 11. Изъятие ценностей на Роменщине // Известия. - № 435. - 27 мая. - 1922 г. - С. 1.
 12. Изъятие ценностей на Роменщине // Известия. - № 436. - 31 мая. - 1922 г. - С. 1.
 13. Коряк В. За Ісуса чи за хліба куса? / В. Коряк // Вісти. - № 192. - 9 жовтня. - 1921 р. - С. 2.
 14. Церковь и умирающие // Известия. - № 403. - 19 февраля. - 1922 г. - С. 1.
 15. Церковь и умирающие // Известия. - № 410. - 8 марта. - 1922 г. - С. 2.
 16. Церковь и умирающие // Известия. - № 415. - 22 марта. - 1922 г. - С. 2.
 17. Акты Святейшего Тихона, Патриарха Московского и всея Руси, позднейшие документы и переписка о каноническом преемстве высшей церковной власти. 1917 - 1943 гг. / [сост. М.Е. Губонин]. - М.: Изд-во Православного Свято-Тихоновского Богословского Института, 1994. - 1064 с.
 18. Бабенко Л. Участь ВЧК-ГПУ у вилученні церковних цінностей на початку 1920-х рр. / Л. Бабенко // З архівів ВУЧК ГПУ НКВД КГБ. - 2004. - № 1, 2. - С. 410 - 428.
 19. Верига В. Конфіскація церковних цінностей в Україні в 1922 р. / В. Верига. - К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 1996. - 192 с.
 20. Конквест Р. Жнива скорботи / [ред. С. Головка]. - К.: Либідь, 1993. - 384 с.
 21. Пашенко В.О. Більшовики і православна церква. Війна замість співпраці / В.О. Пашенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2005. - випуск 19. - С. 228 - 239.
 22. Реабілітовані історією: Полтавська область. - К. 1 / [уп. О.А. Білоусько, Т.П. Пустовіт]. - Київ-Полтава: АСМІ, 2009. - 432 с.
 23. Реабілітовані історією: Сумська область: в 3 книгах. - К. 1 / [ред. Л.С. Латишева, Б.Л. Корогод, Ю.Г. Осадчий та ін.]. - Суми: ТОВ «Мрія - 1», 2005. - 756 с.
 24. Щербань М.В. Державна кампанія по вилученню церковних цінностей в Україні в 20 рр. ХХ ст.: суть, принципи, наслідки / М.В. Щербань // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Історичне краєзнавство». - Випуск 10. - С. 213 - 223.

References

1. CDAGO f. 1, op. 20, spr. 1450 Cirkuljarnye pis'ma, direktivy, tezisy CK RKP(b), CK KP(b)U ob antireligioznoj propagande i iz'jatiju cerkovnyh cennostej. Doklady, pis'ma Agitpropa CK KP(b)U, gubkomov partii o provedennoj rabote po antireligioznoj propagande. Materialy vystavki «Religija ili nauka» i o rabote antireligioznyh kruzhkov. - 127 ark.
2. Borot'ba z golodom // Visty. - № 192. - 9 zhovtnja. - 1921 r. - S. 3.
3. Borot'ba z golodom // Visty. - № 203. - 25 zhovtnja. - 1921 r. - S. 3.
4. Borot'ba z golodom // Visty. - № 212. - 4 lystopada. - 1921 r. - S. 3.
5. Borot'ba z golodom // Visty. - № 235. - 2 grudnja. - 1921 r. - S. 3.
6. Vshhent rozbyty putu religii' - gal'mo socialistychnogo rozvytku // Radjans'ke zhyttja. - № 43. - 24 kvitnja. - 1932 r. - S. 2.
7. Dze zoloto dlja spasenija golodajushhij // Izvestija. - № 403. - 19 fevralja. - 1922 g. - S. 2.
8. Derzhavnyj istoryko-kul'turnyj zapovidnyk «Posullja» Vozzvanje. - Inv. № 2925. - 1 ark.
9. Z mynulogo i suchasnogo cerkvy // Za bil'shovyc'kyj kolgosp. - № 152. - 6 lypnja. - 1937 r. - S. 2.
10. Izjatie cennostej na Romenshhine // Izvestija. - № 434. - 24 maja. - 1922 g. - S. 1 - 2.
11. Izjatie cennostej na Romenshhine // Izvestija. - № 435. - 27 maja. - 1922 g. - S. 1.
12. Izjatie cennostej na Romenshhine // Izvestija. - № 436. - 31 maja. - 1922 g. - S. 1.
13. Korjak V. Za Isusa chy za hliba kusa? / V. Korjak // Visty. - № 192. - 9 zhovtnja. - 1921 r. - S. 2.
14. Cerkov' i umirajushhie // Izvestija. - № 403. - 19 fevralja. - 1922 g. - S. 1.

15. Cerkov' i umirajushhie // Izvestija. - № 410. - 8 marta. - 1922 g. - S. 2.
 16. Cerkov' i umirajushhie // Izvestija. - № 415. - 22 marta. - 1922 g. - S. 2.
 17. Akty Svjatejšhego Tihona, Patriarha Moskovskogo i vseja Rusi, pozdnejšie dokumenty i perepiska o kanoničeskom preemstve vysshej cerkovnoj vlasti. 1917 - 1943 gg. / [sost. M.E. Gubonin]. - M.: Izd-vo Pravoslavnogo Svjato-Tihonovskogo Bogoslovskogo Instituta, 1994. - 1064 s.
 18. Babenko L. Učast' VChK-GPU u vyluchenni cerkovnyh cinnostej na počatku 1920-h rr. / L. Babenko // Z arhiviv VUCHK GPUNKVD KGB. - 2004. - № 1, 2. - S. 410 - 428.
 19. Veryga V. Konfiskacija cerkovnyh cinnostej v Ukrai'ni v 1922 r. / V. Veryga. - K.: Vydavnyctvo im. Oleny Teligy, 1996. - 192 s.
 20. Konkvest R. Zhnyva skorboty / [red. S. Golovko]. - K.: Lybid', 1993. - 384 s.
 21. Pashhenko V.O. Bil'shovyky i pravoslavna cerkva. Vijnia zamist' spivpraci / V.O. Pashhenko // Naukovi praci istoričnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo nacional'nogo universytetu. - 2005. - vypusk 19. - S. 228 - 239.
 22. Reabilitovani istorijeju: Poltav'ska oblast'. - K. 1 / [up. O.A. Bilous'ko, T.P. Pustovit]. - Kyi'v-Poltava: ASMI, 2009. - 432 s.
 23. Reabilitovani istorijeju: Sums'ka oblast': v 3 knygah. - K. 1 / [red. L.S. Latysheva, B.L. Korogod, Ju.G. Osadchij ta in.]. - Sumy: TOV «Mrija - 1», 2005. - 756 s.
 24. Shherban' M.V. Derzhavna kampanija po vyluchennju cerkovnyh cinnostej v Ukrai'ni v 20 rr. HH st.: sut', pryncypy, naslidky / M.V. Shherban' // Naukovi zapysky Nacional'nogo universytetu «Ostroz'ka akademija»: serija «Istorične krajeznavstvo». - Vypusk 10. - S. 213 - 223.

Олицкий В. А.

аспирант, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины
ПРЕССА СУМЩИНЫ, КАК РЕПРЕССИВНО-ПРОПАГАНДИСТСКИЙ ИНСТРУМЕНТ АНТИЦЕРКОВНОЙ ПОЛИТИКИ НАЧАЛА 1920-х ГГ.

Анализируются публикации в прессе на территории Сумщины 1921-1922 гг. по пропаганде изъятия церковных ценностей. Определены виды газет и опубликованных в них материалов. Выяснено какое место сыграла пресса, как форма пропаганды изъятия церковных ценностей в реализации данной кампании на территории края.

Ключевые слова: Сумщина, церковь, духовенство, церковные ценности, изъятие, пресса, «Вести», «Известия», пропаганда, репрессии.

Olitskyy V. O.

post-graduate, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
SUMY REGION PRESS AS A REPRESSIVE AND PROPAGANDA INSTRUMENT OF ANTI-CHURCH POLICY IN EARLY 1920s

A circle of the press is established. This press was distributed on the territory of Sumy region before and during the period of the campaign confiscation of church property: 1921 - 1922. This press can be classified according to the place of publication: print media of the capital, periodicals of nationwide scale, local newspapers. Long before the proclamation of the decree of confiscation of church property Bolshevik regime starts ideological propaganda campaign with people preparation to these events. September 7, 1921 agitation propaganda department of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine publishes thesis for agitators and the press, where the exploiting nature of the Orthodox Church was accentuated. Newspapers of that time completely subordinated to the requirements.

On the basis of the extensive source of material and historiography was found that one of the first newspaper publications in this area were articles of the printed organ of Ukrainian Central Executive Committee of peasant Workers' radas and Red Army Deputies. Those were such newspapers as «Visty» (September-October 1921), «Kurkulyacha cerkva», «Za Isusa chy' za hliba kusa», etc. These materials are primarily directed against the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church. The effect of the central press organs is valued. The first of February 1922 the newspaper «Izvestia» included a paragraph that was called «On the wealth of the Church» under the heading «A struggle with hunger». Since then, this rubric had become constant. Shortly the same rubric appears in republican and then in local newspapers. The information, that was given in the notes of this rubric was virtually identical. The charges of Orthodox church in the incredible wealth and their unwillingness to sacrifice to help the starving begin. The church is highlighted as one of the enemies of the new government, social and political

system and all the people in general. Then printing of various letters signed by «believers» or without signature at all began. The authors appealed to the government to confiscate church valuables in favor of starving people. Since then there were always too provocative articles with headlines such as «Counterrevolution under the church pretext», «Vbyvnyky v ryasax», «Thieves in cassocks» etc. From the beginning of 1922 similar articles appeared in the local press. Although they appear later, the influence of central organs and central press is shown. In addition, in order to attract the believers to the campaign's realization, appeals of the clergy are spread on the territory of Sumy region. Believers are asked to pay part of the church property to help the starving.

From the start of this campaign in central and local press appears information about valuables' confiscation in different areas. Local newspapers give detailed information about the temples and how much property was confiscated. Thus, organ of Romny district Party Committee of the Communist Party of Ukraine and the district executive committee - the newspaper «Izvestia» since May 24, 1922 constantly has a rubric «Confiscation of the valuables in Romny region».

After confiscation of church property the church baiting did not stop, in both, central and local press. Further it was accused of excessive mythical wealth and exploiting of Orthodox believers and disruption in grain procurement campaign.

The influence of articles in the press, which extends to Sumy region in 1921-1922s to the mood of people and their embranchment of the confiscation of church property campaign is evaluated. It was found that just the press played one of the leading roles in a wide propaganda campaign in support of the expropriation of church property. Through publications and articles government managed to form the thought of need to sacrifice the idea of church property to help the starving among the majority of modern Sumy region population. Most people had compassion upon it or did not care. Despite the fact that in some places there were performances by believers against confiscation of church property, the majority of them did not join. This has led to the fact that the Soviet authorities recognized the confiscation of church property in some parts of the region, as one of the most productive in Ukraine.

Key words: Sumy, church, clergy, church property, confiscation, press, "Visty", "Izvestia", propaganda, repression.